

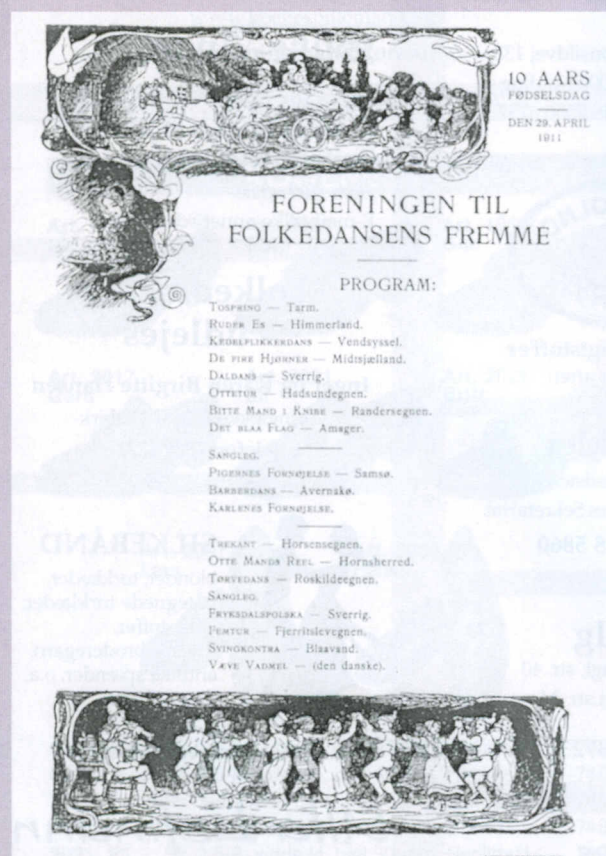
Tema

Dansens og musikkens rødder 74

Barberdansen

af Ole Skov

I 2001 udgav Foreningen til Folkedansens Fremme (FFF) et nyt hæfte med Gamle Danse fra Avernakø, danse indsamlet af Viggo Hertel og H. C. Michelsen i 1909 og 1911. Blandt dansene findes én med navnet Barberdansen. Det er en pantomimisk dans eller selskabsleg, der har været kendt og benyttet overalt i Danmark. Derfor har den haft forskellige former i udførelsen, og det har været ret frit hvilke optrin og dansefigurer, man benyttede. Det vigtigste var, at dansen blev til underholdning for tilskuerne. I FFF blev dansen hurtigt populær ved forskellige arrangementer, og den blev blandt andet udført ved foreningens 10 års jubilæum den 29. april 1911, og har for øvrigt været anvendt helt op i vor tid.

Program med Barberdansen fra FFF's 10 års fest.

Kort fortalt består Avernakø udgaven af Barberdansen af en scene med en kunde, en barber og en dreng. Efter at

have danset lidt rundt om kunden, bliver kunden sæbet ind af drengen, mens barberen samtidig sliber 'kniven', som er stor og overdimensioneret. Mens drengen danser lidt væk for at tænde et lys, begynder barberen at rage kundens kind. Drengen danser tilbage og kommer hele tiden galt af sted med lyset, så barberen danser efter ham og slår ham. Efter at den første kind er barberet, danser barberen om på den anden side af kunden, og idet drengen rækker lyset over til barberen, svider han kundens næse. Stort ståhej igen, drengen bliver jagtet og får prygl. Da de vender tilbage til kunden, får denne stearin i øjet, og drengen kommer til at skubbe til barberen, som skærer kunden i kinden. Til slut falder barberen over kundens ben og skærer halsen over på kunden. Stor dramatik.

Som nævnt findes der mange varianter af dansen. For eksempel at barberens kone deltager i stedet for drengen, eller at der er flere kunder, som på skift danser med barberens kone, mens manden arbejder, eller at kunden opereres, eller at der pustes liv i kunden igen med et stort rør eller mange andre 'sceniske tiltag'.

At der indgik operation i dansen, har baggrund i den lægemangel, der var i 15-1700-tallet. Da barberer havde en håndværker baggrund, foretog de også kirurgiske indgreb, når der ikke var en læge i nærheden. I det gamle barberlaug kaldte man da også barbererne for bartskjærere eller amtskirurger. Det var almindeligt accepteret af lægerne, hvilket blandt andet kan læses i et af datidens mest benyttede populærmedicinske værker fra 1577 af Henrick Smid, som skriver et helt afsnit om: 'En skøn og nyttelig lægebog indeholdende mange atskillige skøne oc forfarne lægedomme, huilcke som tiene Bartskeererne, oc dem som ville læge ferske oc gamle sår'.

Man kan stille sig selv spørgsmål om, hvor og med hvilken baggrund en sådan dans er opstået?

Det er ikke til at sige, men ud over i Danmark har jeg fundet dansen i Norge, Grønland, Tyskland, Østrig, Schweiz og Tjekkiet (Böhmen) men også i Canada. I nogle kilder er dansen blot nævnt ved navn, og andre steder findes dansebeskrivelse eller noder.

Barberdansen har sikkert baggrund i flere gamle traditioner blandt andet i middelalderens 'dyrepantomimer', hvor for eksempel en mand dræber et 'dyr', som kommer tilbage til livet ved en operation eller ved at få pustet luft i maven - altså myten om genopstandelse. I nogle tyske kilder nævnes, at 'Barbiertanz' har været danset i fastelavn og ved de gamle rituelle skikke, hvor unge mænds første skæg barberes af, inden de træder ind i voksenalderen eller indgår bryllup.

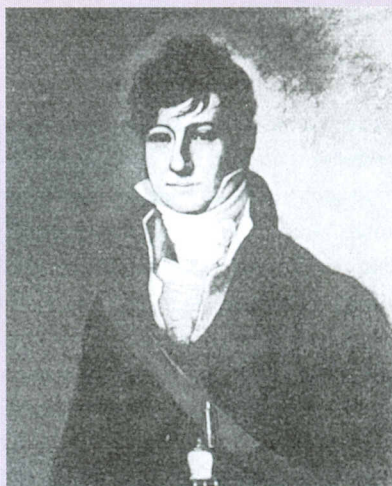
Man kan også forestille sig indflydelse fra den gamle 'ækvator dåbsceremoni' på skibe. Altså hvor folk, der ikke tidligere havde været over ækvator, skulle 'døbes'. I en sådan dåb optræder kong Neptun, en barber og en livlæge, der undersøger, om 'patienten' er rask nok til at krydse ækvator, hvad han aldrig er. Barberen bliver så sat til at 'kurere' patienten ved blandt andet at indsmøre patientens ansigt i 'vellugtende salve' lavet af møg fra skibsgripen, olie, fernis og alskens 'lækre' sager. Med en 1 meter lang barberkniv af træ rages 'patienten', og efter nogle strøg, hvor der som regel afsætter sig splinter i patientens kind, væltes han bagefter ned i bassinet ombord, og spillet kører videre¹.

Med disse forskellige baggrunde har Barberdansen udviklet sig over tid. Den blev efterhånden til et slags 'vaudeville spil', altid med en kunde og en barber og nogle gange med barberens kone eller en læredreng.

Den ældste danske reference, jeg kender, er dateret 1785 og er fra en nodesamling af 'Folkedanse fra Als Nørreherred' nedskrevet efter hukommelsen i april 1926 af musiker Hans Møller, der på dette tidspunkt boede i København. Nedskriften er foretaget i forbindelse med Johannes Egedals indsamling af gamle danse i Sønderjylland også i 1926. Egedal beskriver kort Bartskjærer Dans, og at han har den efter Hans Møller, der i sin samling har påført årstal på alle melodierne. 'Bartskjærer Dans' er nummer 13 og har årstallet 1785.

Kort tid derefter findes referencer fra Norge. De første er fra 1803, og altså fra før Norge i 1814 blev skilt fra Danmark. De er fra Fladebye gods² lidt sydøst for Oslo. I årene omkring 1800 skrev man jule- og jagtdagbøger på godset, der var ejet af familien Collett, som havde familiebånd til Sjælland. I dagbøgerne beskrives, at man i juleferierne hyggede sig med kortspil, dans, musik og amatørteater, og om morgenen var det ofte kutyme, at man

'besørgede selskabet vækket med Clarinetmusik'. Om den 24. december 1803 kan man læse, at der var et lille skuespil og 'Til sidst blev blandt andet danset en Contredands, en Allemande af Jomfrue M.C. Bang, Jomfrue Munch og Tina Collet, der var meget smuk, og en Barbeer Dands, hvori hr. Høyer, til alle tilskuernes fornøjelse ind-sæbede Otto Collet, skrabede skægget af ham med en flus (glasskive) og dernæst rev ham ned af stolen'. Et par dage senere gentoges fornøjelsen idet: 'Siden dansede man en Barbeerdands og nogle engelske Menuetter, hvorpå man separerede sig'.

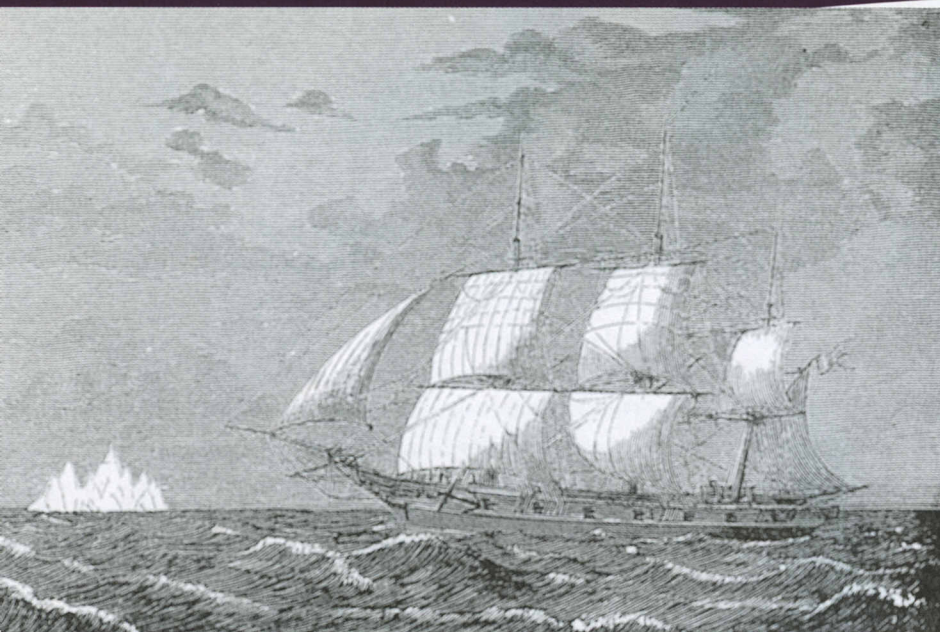
Otto Collet (1784-1833), 'barberens' kunde d. 24. december 1803.

Den næste norske beskrivelse er fra korvetten 'Ørnen', som i 1849 sejlede på tog til Middelhavet³. Der danses en del ombord, og midt mens man dansede, sker følgende: 'En af underofficererne gik hen og hviskede med spille-mændene, der

standsede midt i dansen, stemmede sine instrumenter om og begyndte at spille en højtidelig menuet, hvorunder mandskabet flokkede sig forventningsfuldt ved faldrestappen og i størrøstet; ja selv de såkaldte underjordiske, dagsvagt, huulgast, smørstikker, koksmath kom op fra banjerne, i dagens lys, for at være tilskuer ved komedien. Der var nemlig løjer i anmarch; en burlesk komisk repræsentation, Barbeerdansen, skulle gives. Frem af storlugen kom fire latterligt udstafferede, maledede og udmaiede personager' o.s.v. o.s.v. Her beskrives personernes udklædning og deres opførsel, og barberen med madamme beskrives meget detaljeret. Pantomimen kunne tage sine begyndelse:

'Herren stryger sig om hagen og ønsker at barberes. Barberen beklager under løjerlige grimasser, at han ikke har varmt vand og spørger, om han vil tage til takke med at barberes på samme måde, som han plejer at barbære sine simple kunder, nemlig ved at spytte dem i ansigtet og gnide sæbe på. Da herren afslår dette, fremsættes der som sæbekop en pøs med sort oliefarve.

'Korvetten Ørnen'.

Madammen vil afhjælpe vandmanglen, men laver uopdragne lader i den fremmede herres nærværelse, så manden giver hende slag over puklen (ryggen) med en håndspag (forf.: redskab til at vælte tunge legemer med f.eks. sten eller kanoner), der synes tilstrækkelig til at fælde en stud, men det anfægter hende ikke det mindste; under Menuet-Feier og Riel-pas opfanger hun dem som slag af den fineste vånd (forf.: tynd bøjelig gren).

Barberen indsæber sin kunde med en umådelig kost over det halve ansigt med sort oliefarve, og under den derpå følgende voldsomme ragning, giver han ham et snit i struben, så han styrter ned på dækket og spræller med sine sviklede (forf.: strikket prydelse på strømpeskafter) ben som et halvdødt får. Barberen beføler hans puls, løfter hans stive arme, ben og halve krop i vejret; men kunden synes at være og blive død. Til sidst indpuster han ham atter livets ånde ad utrolige veje, hvilket fremkalder en homerisk latter blandt matroserne. Restitueret, frisk som en fisk, springer han op, efter at konvulsiviske (forf.: krampagtige), taktmæssige vibrationer have antydnet det tilbagevendende liv, og hele selskabet udvikler sin levende glæde under en voldsom Riel'.

Beretningen er lang, og situationen gentages på 'Ørnens' togt til Canada omkring 1861⁴, hvor der også indgår en læge, som fremfører vers ved genoplivningen, og hvor en tjener svarer, så det bliver parodiske smædevers mod lægen:

Her ser de doktor Knurrifax,
som bruger kniv, lancet og saks.

Tjeneren lidt afsides:

Den blinde gør han gående,
den lamme gør han seende.

I København jeg skar en stær,
hvis alder 30 år var nær.
Den mand han fik sit syn igen.
Tjeneren lidt afsides:
Men først i himmelen min ven.

En pige udi Christianssund,
havde byld på 100 pund,
jeg klipped' op den med min saks.
Tjeneren lidt afsides:
Den arme pige døde straks.

osv.

I samme periode nemlig i 1853 skrev August Bournonville balletten 'Brudefærden i Hardanger'. I 2. akts 3. scene indlægger han et optrin med Barberdansen. I Librettoen (teksthæftet) til balletten kan man læse: 'Måltidet er endt, violinerne lade sig høre. Brud og brudgom dandse først alene med hverandre, derpå klokkeren og brudens moder. De ældre mænd og kvinder deltage i dandsen, og deres alvorlige trin afvexle med ungdommens spring. Tre unge karle udføre en komisk scene, der under navn af Barbeerdansen giver anledning til adskillige karakteristiske småtræk'⁵.

Barberdansen i Brudefærden.

Op gennem 1800-tallet findes i Danmark en del Barberdansen i håndskrevne nodebøger. Ud af 8 undersøgte

melodier er de 4 melodien 'Atten gulerødder'. Denne visemelodi er kendt over hele Danmark og er på Fanø også gået hen og blevet en 'Sønderhoning melodi'. Om melodien skriver A. P. Berggreen i 1869: 'Bruges på landet til en dands, som kaldes Barbeerdansen'.⁶

I tidsskriftet 'Skattegraveren' udgivet af Evald Tang Kristensen findes i 1886 en beskrivelse fra Falster og i 1888 en fra Ryslinge på Fyn. Dansebeskrivelserne er ret forskellige også fra den fra Avernakø, men i netop den fra Ryslinge er det kunderne, der på skift danser med barberens madamme.

Fra 1897 finder vi så Barberdansen i Grønland, hvor Th. Borg var på opmålingsrejse i Egedesminde distriktet. De dansede ofte om aftenen, og i september skriver han: 'Har ordnet godset og fået det bragt ombord i storbåden. Stort bal i aften. Knusende morsomt. Barberdans, Fangedans m.m. Lystigheden var så stor, at næsten alle kvinderne fik revet deres perlekranse i stykker. Da vi gik hjem, fulgtes vi ad og sang fædrelandssange' og 'Hver aften dansede vi i Bødkerværkstedet, her dansede vi alle og drejede manganen en hæl med Juditha og Barbera (med de dejlige skæve øjne i Sisamet, Pingasut, Kongens Have og Fangedans'.⁷

Fra Danmark og Norge har vi altså flere dansebeskrivelser, hvorimod jeg ikke har fundet så mange egentlige dansebeskrivelser fra andre lande. Der er dansen meget kort beskrevet eller blot nævnt.

Jeg vil desuden nævne, at man i Canada også kender til ovennævnte 'dyrepantomimer'. Der hjælper en ung

mand 'Moose Hunteren' (elg-jægeren), og der danses 'stepdancing' i 3/2 rytme. Man har ligeledes 'La Danse du Barbier', hvor dyret er byttet ud med en indianer, der skal barberes, og hvor dansen ellers har samme ingredienser som vore varianter. I Canada har man for øvrigt samme musik og dansetrin til både 'dyrepantomimen' og Barberdansen.⁸

Jeg håber, at artiklen har givet et billede af Barberdansen, og hvordan tidligere pantomimer, kutymmer, forskellige folk og ikke mindst tid og sted har påvirket udførelsen af denne dans. Det 'heldige' ved den er, at dens navn følger den, ligegyldigt i hvilket land den findes, nemlig som: Barberdans, Bartskjærerdands, Barbiertanz eller Rasiertanz, Le Danse du Barbier, Barber Dance og så videre, hvorfor sammenligning er forholdsvis enkel.

Undersøgelserne har altså været 'nemme' at have med at gøre, men jeg forventer dog ikke, at alt er fundet endnu. Der skal nok dukke mere op om den festlige Barberdans, som I skulle prøve at danse ved jeres næste fest, for ligegyldigt hvor den har været danset, har den altid vakt morskab.

Noter

- 1 Artikel 'Liniedaaben', 'Tidens Kvinder' nr. 17 1924
- 2 Fladebye Journalerne, håndskrifter fra ca. 1800 trykt og udgivet i Oslo i 1994
- 3 Ydale - Et Vinterskrift af P. Chr. Asbjørnsen. Billeder fra en Middelhavsreise med Korvetten Ørnen, 1851
- 4 Et Orlogstogt til Kanada, N. A. Larsen, 1877
- 5 Bruddefærden i Hardanger, August Bourmonville, 1853
- 6 Danske Folkesange og Melodier, melodi nr. 214, 1869
- 7 Sekondløjtnant Th. Borgs dagbog, 1897
- 8 Ifølge Pierre Chartrand, leder af Centre Mnémo, Quebec, Canada